

A mozgás és változás költészete

Tomán László

DUŠAN MATIĆ: BUDJENJE MATERIJE, VERSEK, MATICA SRPSKA KIADÁS

Nem jó az a költészet, amely egy filozófiai tanítás illusztrálásának céljából íródott és elsődlegesen nem is költészet akar lenni, amelyben a költészet és a szépség csak mellékes elem, mint ahogy nem költészet az a verselés, amelyben nem találjuk meg az életelvek egyetlen vonását, a költő bölcsességének, a világ gondolatgazdagságának egyetlen szikráját sem. Ellenkezőleg, csak az olyan poézist tudjuk jónak és csak olyan poézist tudunk egyáltalán elképzelni, amely, amennyire költészet, annyira gondolati, s amennyire érzéseket fejez ki, annyira tudja őket általánosítani és általánosan érvényesé tenni.

Lehet, hogy hosszú évekre van szükség a költészet beéréséhez, talán évtizedekig tart, amíg a költészet és bölcsület egygyé olvad. A fiatal években még felül tud kerekedni a tiszta emocionalizmus, az érett férfikor hozza meg csak a költő életében is, költészetében is a teljességet, a költői és gondolati kozmosz egységét.

Ilyen szintézist ért el legújabb verskötetében Dušan Matić. A materialista filozófia, a dialektikus gondolkodás alaptételei jelennek meg költeményeiben, illetve abban a világban, melyet költeményei képeznek. A filozófia Matić verseiben nem szó, hanem maga a versek természete. A mozgás, állandó változás, belső küzdelem költészete ez, és gondolatának menete, az élettel együtt, a befejezés felé közeledik. Aki felismerte a lét törvényeit, az tisztában van a vég elkerülhetetlenségével is, de mint ember, akármilyen bátran néz is szembe a halállal, nem maradhat közömbös, amikor vele foglalkozik. A halál két alakban jelenik meg Matić verseiben: az ő halála és mások halála. Mindkettő azonban egy, irgalmatlan és megváltoztathatatlan. Nem a halál a tragikus, hanem a váratlansága. Ezért jobb elkészülni rá; és Matić le is számol mindennel: a megsemmisülésre felkészülve, vár.

A *Budjenje materije* szerkezete maga is filozófiai szándékokon alapszik. Már az első ciklus alaptémája az élet és halál, a másodiké a víz, amely Thales óta az anyag, a mozgó anyag szimbóluma, a harmadikban a jelenlét és a mulandóság foglalkoztatja a

költőt, a negyedik az élet titkait fejtegeti, az utolsó motívummal az indulás, a búcsú és a halál.

Az egész könyv az elmúlás jegyében áll; minden szónak van egy mellékszövege, minden mondatban visszhangzik valami. Minden tünőfélben van, elmúlik, csak egy marad meg örökké, állandóan a maga változásában — az idő. „Az el nem múló időről beszélek” — mondja a könyv első ciklusának *Budjenje materije* c. versében. A *Pred odlazak* az elindulás, az elvagyódás gyönyörű költeménye. Mintha sejtene, érezné, valahol a messzeségben, talán éppen Göröghon századokkal dacoló márványoszlopainak gondolatára, az élet alkonnyát. A *Sutra opet* c. versben már szemtől szemben áll a halállal, feledéssel. „A holnap a feledés melyet a feledés holnap elhagy” — mondja — „A holnap a ma már itt közöttünk”.

Matić a háború előtti jugoszláv szürrealista mozgalom kimagasló egyénisége volt, és ma, amikor ennek az irányzatnak csupán távoli emlékei maradtak meg, de még mindig hatnak, amikor egy másik volt szürrealista,

Oskar Davičo csak felhasználja régebi stílusának elemeit, Matić a legtisztább formában viszi tovább költészetének jegyeit. Helyenként még az egykor oly jellegzetes automatikus írásmódot is észrevehetjük, például a *Zamenice smrti* vagy a *Teku reke* c. versében. De egy formai fegyvelmeződés, letisztulás is megjelenik (*Slomi sve reči, Ima večeri, Vaga sveta*).

Az anyag változásának költője tudatában van annak, hogy a költészet anyaga a nyelv, a szó, s úgy gondoljuk, ezt tartja a versek legelemibb tényezőjének, atomjának. Egész poézise a szavakon alapul. A szavak omlanak, hullanak, lebegnek, áradnak a verseiben, játszik velük, összezsúfolja, halmozza őket, de gyakran választja a nyelvi egyszerűséget, és szavait, mondatait vési, faragja, a lét végső határáig csökkenti.

Öt évvel a *Bagdala* c. kötet után, a *Budjenje materije* Dušan Matić költészetének kissé melankolikus, de büszkén emberi és emberien meleg megnyilatkozása.

